

La tasca de l'administració en conservació d'espècies a les Illes Balears entre 1980 i 2014: un balanç provisional

L'acció més petita és millor que la intenció més gran
John Burroughs

Joan MAYOL SERRA

Biòleg. Cap del Servei de Protecció d'Espècies. Govern de les Illes Balears. jmayol@dgcpea.caib.es

Resum

La present contribució és un resum de la trajectòria i algunes de les principals actuacions de l'administració autonòmica en matèria de conservació de fauna i flora, des dels seus orígens fins a la jubilació del cap de secció Joan Oliver Valls, que tant hi ha contribuït. Es destaquen el caràcter selectiu de les actuacions, amb criteris de prioritat i de factibilitat; la complementaritat de programes generals i específics, alguns dels quals es presenten de forma resumida; i la conveniència de mantenir, de cara al futur i en un context de dificultats creixents, un equip professional orientat a les actuacions pràctiques de conservació de fauna i flora, obert a les aportacions i iniciatives que hi puguin contribuir des d'altres àmbits administratius i socials.

Introducció

Avui, sembla poc qüestionable que l'administració pública té una especial responsabilitat en el manteniment de la biodiversitat i la protecció efectiva del patrimoni natural (Llei 42/2007 del Patrimoni Natural i la Biodiversitat), que inclou les espècies silvestres de fauna i flora, però resulta necessari destacar que aquest paradigma és recent, i fa poques dècades el tema preocupava exclusivament a persones individuals i reduïts cercles acadèmics. Sols en el darrer terç del segle XX han aparegut a l'Estat Espanyol normes, organitzacions privades i entitats oficials amb l'objectiu específic de promoure la conservació del patrimoni faunístic i florístic (quadre 1).

Hi ha bàsicament dos models d'administracions públiques relacionades amb la conservació de la fauna i la flora: les que han optat per la supervisió i control de les activitats privades que poden afectar aquest segment de la biodiversitat, amb l'aplicació de normatives i procediments burocràtics amb l'objectiu d'estalviar i reduir impactes generats per les activitats humanes sobre el medi i les espècies (model implementat, amb una eficàcia molt diversa, a la major part del món); i les que inclouen també el disseny i promoció o realització (directa o externa), de projectes i activitats a favor de les espècies. Podríem denominar el primer com a model preventiu i el segon, pro actiu.

Actualment, a la major part de CCAA de l'Estat i en bona part dels països del nostre nivell socioeconòmic predomina el model pro actiu, en el qual l'administració ambiental assumeix tasques de conservació i gestió de les espècies silvestres del seu territori.

Els inicis: la “Jefatura Provincial del ICONA” i la “Unitat de Vida Silvestre”

La preparació de la Conferència d'Estocolm de l'ONU sobre Medi Ambient(1972) i un incipient moviment social a favor de la natura és el context en que el tardofranquisme assumeix la necessitat de modernitzar les estructures oficials relacionades amb la natura. Pot ser també hi ha l'arbitratge entre les entitats públiques forestals, el *Patrimonio Forestal* (ric i poderós) i la *Dirección General de Montes* (que incloïa el *Servicio de Caza, Pesca Fluvial y Parques Nacionales* i havia estat creada al... 1833!). Queden unificades en un organisme autònom adscrit al *Ministerio de Agricultura* i amb el nom, ben trobat, d'*Instituto Nacional de Conservación de la Naturaleza*, l'ICONA. La seva plantilla era exclusivament integrada per enginyers forestals, la majoria amb la concepció productivista pròpia del temps, amb l'afegit d'uns pocs veterinaris dedicats a sanitat cinegètica: l'interès estava molt esbiaixat cap a la producció forestal o cinegètica més que a la conservació. Varen ser necessaris quasi deu anys perquè es doni entrada mitjançant oposicions estatals a quatre biòlegs (promoció de 1979) i poc més d'una desena (promoció de 1980), distribuïts en tot el país, amb òptiques més conservacionistes.

En aquella segona promoció, un llicenciat aleshores molt jove (jo mateix) és adscrit a la *IV Inspección Regional del ICONA*, que tenia responsabilitats sobre Catalunya i les Balears. Atès que la Generalitat estava en avançat procés d'assumpció de les competències en matèria de conservació de la Natura, vaig ser destinat en qualitat d'assessor tècnic a la *Jefatura Provincial*, a Palma, dirigida per Mateu Castelló, un professional ben conscient de la nova demanda social de conservació de la Natura. La primera tasca que em va ser confiada fou... preparar la llista de les que podrien ser les

Quadre 1. Cronologia de les principals fites en conservació de fauna i flora a l'estat espanyol.

1954	80 persones, la majoria de les quals eren científics, funden la <i>Sociedad Española de Ornitología</i> , que inclou en els seus objectius “ <i>la protección de las aves montañesas...y la protección justificada de la naturaleza agreste</i> ”.
1958	Ordre Ministerial de Veda per cinc anys del Trencalòs (en la mateixa època es dicten normes similars per a l'ós bru, l'ànnera de cap blanc i alguna altra espècie).
1966	Primera protecció legal de tots els rapinyaires a l'Estat Espanyol.
1971	Fundació de l'ICONA, dins del Ministeri d'Agricultura.
1971	El CSIC promou petites publicacions i propostes en favor de la conservació de la natura, impulsades pel mallorquí Artur Compte Sard.
1973	Fundació del Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)
1975	Creada al DIRECCION GENERAL DE ACCIÓN TERRITORIAL Y MEDIO AMBIENTE (Adscrita a Presidència, passà al MOPU l'any 1977)
1978	Fundació de la CODA (<i>Coordinadora para la Defensa de las Aves</i>)
1980	Protecció general dels Vertebrats espanyols amenaçats.
1983	Es crea el SECONA a les Balears, per transferència de l'ICONA.
1984	Ordre Ministerial protegint espècies de flora de les Balears (BOE 232 n 28072)
2002	Fundació de la Sociedad Española de Biología de la Conservación de Plantas

meves tasques! Era ben clara l'absència de tradició, objectius i procediments en conservació de fauna i flora. En aquell moment, poca cosa més podia fer-se que assessorar els tècnics amb responsabilitats sobre el territori (els companys enginyers forestals) en relació a les espècies reconegudes com a amenaçades (el voltor negre, el recent descobert ferreret, altres rapinyaires) i reflexionar per al disseny d'actuacions professionals a favor dels elements del patrimoni natural que poguessin ser prioritàries. Dues o tres trobades dels biòlegs de l'ICONA de l'Estat (impulsades i liderades per Antonio Machado Carrillo, de Canàries) contribuïren a crear els primers documents de la nostra professió en aquestes matèries i varen ser l'embrió dels futurs serveis de conservació de fauna i flora que existeixen avui a quasi totes les CCAA. En aquell moment, hi havia “enginyers de brigada”, responsables d'un territori i dels equips guardes i d'operaris sobre el terreny. Un intent d'usar el nom de “brigada de vida silvestre” va ser rebutjat (ja que brigada tenia connotacions de nivell administratiu) i assumirem l'inconcret de “Unitat”, (que molts creien molt adient, ja que era una persona sola que l'integrava!). Ben aviat, però, me va ser assignat un suport de camp (el guarda Miquel Pons) i es contractaven temporalment persones eventuais en règim agrari, per actuacions concretes.

A principis dels anys 80, en ocasió de la renovació del tractat que facilitava als Estats Units l'ús de bases militars a Espanya, es varen incloure en l'acord diverses mesures compensatòries, una de les quals va ser la cooperació tècnica en matèria de conservació de fauna i flora. Amb aquest motiu, dos tècnics americans impartiren a Madrid un seminari sobre els procediments utilitzats al seu país,

seminari destinat als biòlegs de l'ICONA. Aquest va ser l'embrió inicial de la organització espanyola de procediments de recuperació i conservació d'espècies, que s'ha fet general amb els anys a totes les comunitats autònomes, a partir de la redacció de la Llei 4/89 de conservació dels espais naturals i de la flora i fauna silvestre (actualment substituïda per la Llei 42/2007).

El “*Cambio*” (l'eslògan del PSOE el 1982) va arribar també a l'ICONA, i de manera sorprenent, no exempta de resistències quasi traumàtiques, es va trencar la tradició centenària que reservava als professionals forestals les tasques directives, i un biòleg (Cosme Morillo, funcionari de la segona promoció), era designat subdirector. Per primera vegada, la fauna no cinegètica i la flora no maderable rebien atenció de l'administració gestora amb solvència professional, fins aquell moment reservada quasi exclusivament a la millor producció de fusta i pasta de paper, trofeus de caça i repoblacions piscícoles i cinegètiques.

La Comunitat Autònoma, responsable de conservació

El 1983 la conservació de la Natura és transferida a la CAIB, i la *Jefatura Provincial* del ICONA esdevé servei, funcionant inicialment com a SECONA (Servei de Conservació de la Naturalesa). Un parell d'anys més tard, la conservació de fauna i flora assolí “personalitat administrativa”, el nivell de secció. Posteriorment esdevé servei de biodiversitat (ja que havia assumit les tasques relacionades amb espais naturals protegits, inexistents en el moment de les transferències). Al 2001 es divideix el servei, amb la creació del d'Espais naturals Protegits, iniciant-se una etapa

lamentable de divorci entre les tasques sobre espècies i les d'espais, agreujada amb la creació d'Espais de Natura Balear (any 2006), amb dificultats de coordinació i informació mútua que sols s'han començat a superar en anys recents.

En els primers anys d'aquest segle, el servei va incloure la secció de caça, època en la qual s'implementen els plans cinegètics i es redacta el projecte de Llei Balear de Caça i Pesca Fluvial, entre altres iniciatives. El 2007 es crea el servei de Caça, i posteriorment se'n transfereixen les competències als Consells, tornant al servei d'espècies les competències "residuals" en matèria cinegètica (relacions exteriors, disseny de l'examen del caçador i coordinació amb els consells insulars en matèria de caça).

A continuació, es resumeixen les línies d'actuació i alguns dels treballs de la unitat administrativa responsable de conservació d'espècies. L'ordre en que es presenten les iniciatives és més estructurat que la realitat, per tal com des del seu inici moltes accions eren simultànies, les prioritats s'establien per motius d'urgència o oportunitat, i no en funció d'una planificació general que, de fet, ha estat molt parcial. Certament, des de l'any 1996 s'ha funcionat en base a un pla anual, sotmès a aprovació superior, que té la funció d'ordenar prioritats i planificar despesa. El procediment va ser dissenyat en una època d'especials dificultats de tramitació d'actuacions per manifesta desconfiança dels responsables polítics cap al servei, que denegaven o revocaven propostes d'actuació en funció de filies o fòbies momentànies. El SPE va ser el

primer en adoptar el procediment, que avui és usual en altres unitats administratives.

Definint prioritats: llibres, llistes, catàlegs i bioatles

La quantitat exacta d'espècies presents a les Illes Balears és, de fet, desconeguda. Avaluam que aproximadament poden ser uns deu milers d'espècies pluricel·lulars. Evidentment, donar atenció específica a cada una d'elles és, literalment, impossible i pràcticament innecessari.

Des de fa anys, la doctrina en la matèria s'ha decantat per la distinció d'espècies amenaçades i la resta, amb la formació de llistes classificades pels nivells d'amenaça (llistes vermelles). No s'han de confondre aquestes llistes amb els catàlegs, reservats per als instruments amb base normativa i conseqüències administratives i legals. D'altra banda, tot i que l'antiga visió maniquea d'espècies útils o beneficioses i espècies perjudicials va ser suposadament superada ja fa anys (ningú mínimament solvent usaria avui els mots salvatgina o feristela per fer referència als predadors), és innegable que hi ha espècies o poblacions que afecten la conservació d'altres o els bens econòmics. De fet, hi ha actualment una demonització (no sempre prou fonamentada) de les espècies al·lòctones o introduïdes, i la normativa europea i estatal preveu mecanismes d'excepció per a conflictes entre espècies silvestres i interessos humans. El SPE ha assumit la necessària gestió d'aquests casos, que es trobaven desatesos (no així els flagells agrícoles o forestals).

<i>Anys</i>	<i>Direcció general</i>	<i>Director General</i>
1983	Agricultura	Manuel Rotger Salas
1984	Agricultura	Joan A. Fuster
1987-1991	Estructures Agràries i Medi Natural	Miquel A. Borràs Llabrés
1991-1995	Idem	Fernando Garrido Pastor
1995-1998	Idem	Miquel Vidal
1998-1999	Medi Ambient	Santiago Sainz de los Terreros
1999-2000	Biodiversitat	Pere Tomas Vives
2000-2003	Idem	José Manuel Gómez
2003-2007	Caça, Protecció d'Espècies i Educació Ambiental	Antonio Gómez Pérez
2007-2010	Idem	Pere Ramón
2010-2011	Medi Forestal i Protecció d'Espècies. Biodiversitat	Vicenç Vidal
2011-2015	Medi Natural, Educació Ambiental i Canvi Climàtic	Neus Lliteras Reche

Taula 1: Direccions generals a les quals ha estat adscrita la conservació d'espècies a la Comunitat Autònoma

En conseqüència, una activitat mantinguda al llarg dels anys ha estat la formació de llistes vermelles i llibres vermells de diversos grups biològics, per identificar les espècies que requereixen d'actuacions, i els nivells de prioritat. (Taula 2). Aquesta tasca ha variat al llarg del temps: la primera llista vermella de vertebrats va ser formada per consens d'una dotzena d'especialistes, convocats a l'efecte pel SPE (sense cap retribució!) i posteriorment han estat redactades o revisades per especialistes retribuïts disponibles. Cal dir que sols han pogut ser formades llistes o llibres vermells dels grups en els quals hi ha bons coneixedors en actiu, i per molts d'invertebrats, aquest no és el cas. Per exemple, lamentablement, no ha pogut ser afrontada la llista vermella de Coleòpters, sent com és el grup amb major diversitat de la fauna de les Balears!

En el moment de redactar el present text, estan en revisió les llistes vermelles de Peixos i de Flora Vascular, i s'ha iniciat la redacció de la d'invertebrats marins, que previsiblement seran publicades el 2015.

La protecció legal d'espècies. Els catàlegs.

No és infreqüent una certa confusió entre llibres vermells, llistes vermelles i catàlegs d'espècies protegides. Llibres i llistes són documents tècnics, redactats per especialistes amb coneixements taxonòmics i biològics, que són

bàsics per a una presa de decisions, que ha d'integrar altres informacions, en especial de caràcter socioecològic, cultural i fins i tot econòmic. Cada especialista té una comprensible tendència inflacionista i no defuig una aplicació immoderada del principi de precaució. D'altra banda, els motius per a la protecció legal de les espècies no són exclusivament la necessitat d'esbandir-ne les amenaces sinó que també poden ser preservades pel seu paper ecològic (l'exemple més obvi són les aus insectívores). Això ha generat una tradició ben estesa per la qual hi ha dos grans nivells de protecció: la llista de les espècies protegides amb caràcter general, i els catàlegs d'espècies amenaçades, més restrictiu.

Tot i que ben prest (1984), les Balears varen gaudir d'un dels primers texts legals de protecció d'algunes espècies de flora (Ordre Ministerial de 17 de Setembre, BOE 232), aviat va ser evident que resultava necessari que la Comunitat Autònoma, en exercici de les seves competències ambientals, complementés la protecció d'espècies atorgada per l'Estat a altres taxons que se'n podien beneficiar. S'han publicat al llarg dels anys distintes normes, que han anat adaptant-se al context estatal i les necessitats detectades. Actualment, la situació de protecció de les espècies (derivada de la normativa estatal –que recull els compromisos internacionals derivats de directives i convenis- i de la normativa autonòmica) és la que queda reflectida en la taula 3:

ANY	TÍTOL	AUTOR/S
1990	LLISTA VERMELLA DELS VERTEBRATS DE LES BALEARS	José F. Amengual i deu col·laboradors.
1991	LLISTA VERMELLA DELS ARANEIDS DE LES BALEARS	Guillem Pons.
1991	LLISTA VERMELLA DELS ODONATS I ROPALÒCERS DE LES BALEARS	Guillem Pons.
1991	LLISTA VERMELLA DE LA FAUNA CAVERNÍCOLA DE LES BALEARS	Guillem Pons.
1993	PLANS DE CONSERVACIÓ DELS VEGETALS AMENAÇATS DE BALEARS.	Maurici Mus.
2000	LIBRO ROJO DE LOS VERTEBRADOS DE LAS BALEARES (2ª ED.)	Rosa Mejías i José F. Amengual
2000	LLISTA VERMELLA DELS PEIXOS DE LES BALEARS	Joan Mayol, Antoni Grau, Francesc Riera, Joan Oliver
2001	LLIBRE VERMELL DE LA FLORA VASCULAR DE LES ILLES BALEARS	Llorenç Sáez, Josep A. Rosselló
2006	LIBRO ROJO DE LOS VERTEBRADOS DE LAS BALEARES (3ª EDICIÓN)	Carlota Viada Sauleda

Taula 2: Llistes o llibres vermells de les Balears del SPE.

Sovint s'ha destacat que hi ha diferències molt marcades en la proporció de les espècies protegides i/o catalogades de cada grup biològic, fins i tot amb un cert to crític contra una suposada hiperprotecció de les aus. Una crítica errònia: si un 75 % de les aus estan, efectivament protegides, la proporció és més alta en el cas dels rèptils o els amfibis (100%). I d'altra banda, la protecció de les aus compta amb una tradició de més d'un segle (El primer tractat internacional de protecció d'aus és de 1902), a diferència d'altres grups taxonòmics, la necessitat de protecció dels quals ha estat posada de relleu en èpoques molt més recents, i no disposa d'un corpus doctrinal ni tècnic de la mateixa entitat.

Els grans programes sobre espècies amenaçades

La normativa vigent (i el sentit comú), determina que les actuacions en favor de les espècies s'han de desenvolupar seguint plans formals, aprovats per via administrativa, amb la prioritat cap a les catalogades com a amenaçades. El nostre decret 75/2005 va fer dues innovacions en matèria de planificació l'encert de les quals queda palesat en que posteriorment varen ser incloses a la llei estatal: que els plans sobre protecció o recuperació d'espècies no necessiten ser singulars per cada una, sinó que poden agrupar-les quan correspongui per conveniència pràctica; i que en els casos d'espècies majoritàriament incloses en espais protegits, els plans dels espais (parcs o reserves) puguin incloure les previsions en favor d'aquelles, sense necessitat de nous documents i tramitacions.

Actualment, comptam a la Comunitat Autònoma, amb 22 plans, que beneficien a 62

espècies o poblacions d'animals o plantes, de les 84 espècies catalogades en total (Taula 4).

Molts d'aquests plans necessiten ser revisats i posats al dia, i l'execució d'altres està ajornada per motius pressupostaris o de medis humans. S'ha de destacar com a curiositat que un dels plans afecta una espècie introduïda (la tortuga mora), que a pesar d'aquesta circumstància està catalogada a nivell estatal i la protecció de la qual ve determinada tant pel Conveni de Berna com per la Directiva Hàbitats de la UE.

En un document de síntesi històrica de la trajectòria del servei, com és el cas, és indefugible aportar alguns comentaris sobre diverses espècies que d'alguna manera, han marcat aquest període, i que s'inclouen a continuació.

El Voltor negre, *Aegypius monachus*

La primera espècie objecte d'iniciatives de conservació a les Balears és el Voltor negre, que a la primera meitat dels anys 70 ja va ser censat i considerat en situació crítica per la Societat d'Història Natural de les Balears. El GOB el va adoptar com a emblema des de la seva fundació, va promoure diversos recomptes, la vigilància de la zona de cria amb un projecte finançat pel WWF, i gratificava pagesos de la Serra per la seva nidificació i alimentació. A partir d'aquestes experiències, en temps de l'ICONA, redactarem el primer pla, que va incloure la cria en captivitat (A Son Reus, per la implicació de l'Ajuntament de Palma), i el reforç amb exemplars ibèrics. Amb les transferències a la comunitat autònoma, les iniciatives es reforçaren, i va ser clau la vinguda a Mallorca d'una jove austríaca, Evelyn Tewes, per fer la seva tesi doctoral sobre la població i que va aportar els seus esforços i la seva tenacitat als

<i>Grup biològic</i>	<i>Norma estatal</i>		<i>Norma autonòmica</i>		<i>Total</i>	
	<i>Protegides</i>	<i>Catalogades</i>	<i>Protegides</i>	<i>Catalogades</i>	<i>Prot.</i>	<i>Catal.</i>
Plantes criptògames	2				2	
Plantes fanerògames	19	13	38	29	57	42
Invertebrats terrestres	1		4	1	5	1
Invertebrats marins	16	3			16	3
Peixos	18			1	18	1
Amfibis	2	1		1	2	2
Rèptils	12	2	3	2	15	4
Aus	163	19	4	1	167	20
Mamífers	16	11			16	11

Nota: No s'inclouen en les xifres les espècies divagants o excepcional a les Balears.

Taula 3: Espècies de fauna i flora protegides i catalogades com a amenaçades a les Illes Balears

hàckings i alliberaments d'aus recuperades. El pla de recuperació va ser revisat i ampliat, es treballà prou sobre l'eradicació de l'ús de verí, i actualment la població insular està en la millor situació de conservació coneguda, i s'ha de considerar fora de perill. Una altra contribució al present volum recull les darreres dades sobre la situació dels voltors negres mallorquins, la darrera població insular del món.

Ferreret, *Alytes muletensis*.

La història de la descoberta i recuperació del Ferreret ha estat presentada en altres treballs (vegeu l'article d'Oliver i Manzano en aquest volum), però no està de més recordar aquí que la primera publicació que es va fer ressò de la seva existència com a espècie vivent va ser el BOE. L'espècie havia estat descrita com a fòssil i es seu descobriment en viu va tenir lloc l'any 1980. Abans de publicar-se acadèmicament, un grup d'investigadors de la Societat Europea d'Herpetologia va demanar al Ministeri d'Agricultura (que tenia en preparació el primer decret extens de protecció d'espècies) que hi inclogués aquest amfibi. CODA va ser una labor complementària de *lobbing* davant l'ICONA, i l'espècie va ser efectivament protegida. La "Unitat de Vida Silvestre" va fer un intent de cria en llibertat a Menut, sense cap èxit, però que va motivar l'interès del Zoo de Jersey, i a partir d'aquí es va bastir l'equip internacional i informal que ha promogut i supervisat totes les actuacions en favor de l'espècie (liderat en els darrers anys per Joan Oliver), que constitueixen també una història d'èxit, ja que la seva situació és notòriament millor que la que tenia quan es va descobrir, gràcies a la translocació d'exemplars. Avui, tots els hàbitats naturals que ocupa estan protegits dins Natura 2000.

Vegetals endèmics i amenaçats.

El grau de coneixement de la flora de les Balears és capdavanter en relació a altres grups biològics, ja que diversos ordres i famílies de fauna no tenen ni tant sols catàlegs d'espècies complerts. La tasca dels botànics ha fet possibles iniciatives i resultats en el camp de la conservació. És evident –i això no és privatiu de les plantes– que hi ha dues necessitats primordials per conservar o recuperar una espècie: evitar-ne la destrucció directa i protegir el seu medi vital, el seu hàbitat. Per aquest motiu, un plantejament simplista podria considerar suficient la protecció legal (en el supòsit optimista que la gent coneix i respecta les normes) i la declaració d'espais protegits. L'anàlisi de la flora amenaçada de les Balears demostra la insuficiència d'aquest plantejament:

estan amenaçades diverses espècies litorals, en indrets (com la costa de Calvià o Palma) on el plantejament d'espais protegits convencionals seria un utopisme irrealista. En altres indrets, hi ha factors limitants o destructors d'una gran potència, independents de la protecció territorial, com és notòriament el cas de la cabra a Mallorca, una espècie invasora i d'alt impacte, que es beneficia avui del màrketing cinegètic, i que constitueix el principal factor limitant per la major part de les espècies de flora amenaçada de la Serra de Tramuntana, entre altres efectes adversos (afecció forestal, erosió...).

Cal destacar el pes que s'ha donat localment a la tècnica de la translocació i la combinació d'accions de conservació in situ i ex-situ per a la protecció efectiva de la flora. El tema mereix una anàlisi detinguda, que resultaria excessivament extensa, però avançam unes dades preliminars en la taula 5, en el ben entès que la valoració de resultats té una significació immediata i limitada: és possible que casos considerats pobres per ara donin lloc a poblacions autosostenibles en el futur, i a la inversa, que casos amb resultats immediats molt bons no siguin viables a llarg termini.

Rapinyaires

Si el grup biològic amb més tradició de conservació són les aus, entre aquestes, les rapinyaires resulten especialment beneficiades. No deixa de cridar l'atenció que han passat d'un a altre extrem, ja que cinquanta anys endarrere les administracions públiques encara pagaven per la seva destrucció, i per tant han passat directament de perseguides a protegides, de "salvatgina volatina" a espècies emblemàtiques. Les Balears són un cas singular en aquest sentit, ja que la fauna de rapinyaires ha tingut diversos episodis i característiques especials. D'entrada, cal recordar el prestigi dels falcons mallorquins en l'edat d'or de la falconeria, (l'Edat Mitjana), que els va fer ser reservats per reis i nobles, i objecte de tràfic prou intens. Posteriorment, l'auge de la columbofilia i de la caça menor va determinar una persecució molt intensa d'aquest grup, que justament va generar, en els anys 60, una reacció internacional en el seu favor, impulsada per ornitòlegs europeus: P. Geroudet de Suïssa, W. Suetens de Bèlgica i els germans Terrasse de França foren el nucli inicial d'un fons econòmic nascut amb el projecte de sensibilitzar caçadors i pagesos mallorquins en favor de les aus de presa, el *Fonds d'Intervention pour les Rapaces*. Per tant, no pot sorprendre que, com a molts països europeus, els rapinyaires hagin estat objecte prioritari de plans i actuacions de conservació.

Títol	Aprovació	Nombre d'espècies
Segon Pla de recuperació del Virot petit (<i>Puffinus mauretanicus</i>)	2004	1
Segon pla de recuperació del Ferreret (<i>Alytes muletensis</i>)	2007	1
Pla de recuperació de les saladines endèmiques del Prat de Magaluf	2007	5
Pla de conservació de l'àguila peixatera (<i>Pandion haliaetus</i>)	2007	1
Pla de conservació de la Gavina roja i el corbmarí	2007	2
Pla de recuperació de <i>Limonium barceloi</i>	2008	1
Pla de recuperació d' <i>Apium bermejoi</i>	2008	1
Pla de conservació de la ratapinyada de cova (<i>Miniopterus schreibersii</i>)	2008	1
Pla de recuperació del Milà (<i>Milvus milvus</i>)	2008	1
Pla de recuperació de la Veça menorquina (<i>Vicia bifoliolata</i>)	2008	1
Pla de recuperació d'aus aquàtiques amenaçades	2008	5
Pla de conservació de la flora vascular amenaçada del Puig Major	2008	25
Pla de maneig del Voltor negre (<i>Aegypius monachus</i>)	2008	1
Pla de maneig del Teix (<i>Taxus baccata</i>)	2008	1
Pla de reintroducció de l'àguila coabarrada (<i>Hieraetus fasciatus</i>)	2009	1
Pla de recuperació de la Lletretera de Ses Margalides (<i>Euphorbia margalidiana</i>)	2009	1
Pla de conservació de la tortuga mora (<i>Testudo graeca</i>)	2009	1
Pla de conservació de la Miloca (<i>Neophron percnopterus</i>)	2009	1
Pla de conservació d' <i>Orchis palustris</i>	2009	1
Pla de conservació del Socarrell bord (<i>Femeniasia balearica</i>)	2014	1
Pla de recuperació del Pinastre de Menorca (<i>Pinus pinaster</i>)	2014	1
Pla de Quiròpters cavernícoles	2014	8

Taula 4: Plans de recuperació, conservació o maneig d'espècies amenaçades a la CAIB

Espècie	Període	Caràcter	Exemplars	Resultat
<i>Acer granatense</i>	2008-2014	Reforç	153	Molt bo
<i>Apium bermejoi</i>	2008-2011	Intro benigna	253	Mig
<i>Euphorbia fontqueriana</i>	2014	Intro benigna	22	
<i>Euphorbia marginaliana</i>	2005-2014	Intro benigna	311	Mig
<i>Ilex aquifolium</i>	2008-2010	Reforç	20	Molt bo
<i>Ligusticum hutteri</i>	2008-2004	Reforç	128	Molt bo
<i>Limonium spss</i>	2006-2014	Reforç	571	Molt bo
<i>Othanthus maritimus</i>	2008	Reforç	125	Molt bo
<i>Pinus pinaster</i>	2005-2013	Reforç + int ben	268	Pobre
<i>Taxus baccata</i>	2008-2014	Reforç + int ben	690	Molt bo
<i>Thymus herba-barona</i>	2013-2014	Intro benigna	208	Pobre
Altres fanerògames (7 sps)	2008-2013	Reforç	86	Molt bo
Falgueres (5 sps)	2011-2013	Reforç + reintro	22	Molt bo

Valoració de resultats: l'hem considerat molt bo si avui sobreviuen més del 50% dels exemplars translocats, bo si ho fan entre el 25 i el 49% i pobre si és menys del 10%. No valoram els casos de translocacions molt recents. Reforç és la translocació on l'espècie ja és present, i introducció benigna, el cas contrari. (De Moragues i Mayol, en preparació).

Taula 5: Translocacions de vegetals amb finalitat de conservació. Illes Balears

Esmentem, entre altres, diverses campanyes divulgatives (subministrament a centres escolars d'egagròpil·les d'òliba per analitzar; publicacions específiques reiterades, entre altres una col·lecció de cartells sobre el grup, traduïts i adaptats d'una sèrie francesa; impuls i gestió de diversos centres de recuperació –Son Reus, COFIB, etc- la tasca inicial dels quals es centrava en els rapinyaires; plans específics per aquestes espècies i un pla general de protecció de rapinyaires desenvolupat a partir de 1991 (Viada, 1991)

S'ha destacat que el dels rapinyaires és un grup biològic en que no resulta difícil obtenir resultats positius, fins i tot en projectes de reintroducció. Probablement, és el protagonista de més projectes de conservació arreu del món, i en el qual hi ha més quantitat d'experiències acumulades. I finalment, no està de més recordar que les espècies de rapinyaires son ben sovint “espècies paraigua” i que de la seva protecció se'n beneficien moltes altres que hi tenen relació ecològica, per ser-ne presa o compartir els seus hàbitats o localitats.

Viots i altres aus marines

El Virot petit, *Puffinus mauretanicus*, és una de les poques espècies d'aus endèmiques de les Balears, i l'única entre aquestes que està amenaçada. Les iniciatives de conservació en favor seu varen iniciar-se els anys 80, amb un doble sentit: la protecció legal i efectiva de les

colònies (com a espais naturals protegits, o com a ZEPAS dins del sistema de Natura 2000). El punt àlgid de protecció de l'espècie va ser el finançament per la UE d'un programa LIFE, que va permetre, fins i tot, l'adquisició de Can Marroig, a Formentera (on no hi havia cap finca pública) tot i que l'intent d'afavorir-hi una colònia de virot no va tenir èxit. Cal convenir, en qualsevol cas, que l'adquisició de la finca i la seva definitiva conservació, era un objectiu molt més important que la implantació d'algunes aus reproductores. El plantejament i resultats del projecte són descrits extensament a la monografia de Ruiz & Martí 2004.

Cal dir que la població de virot petit és considerablement major del que se sabia quan es va iniciar el projecte. Els recomptes postnupcials a Gibraltar i les costes portugueses i atlàntiques situen la població total per sobre dels 30.000 individus, xifra discordant amb la població nidificant avaluada (2.200 a 3.000 parelles). Amb tota probabilitat, hi ha encara colònies de cria desconegudes, sigui a les Balears o fóra.

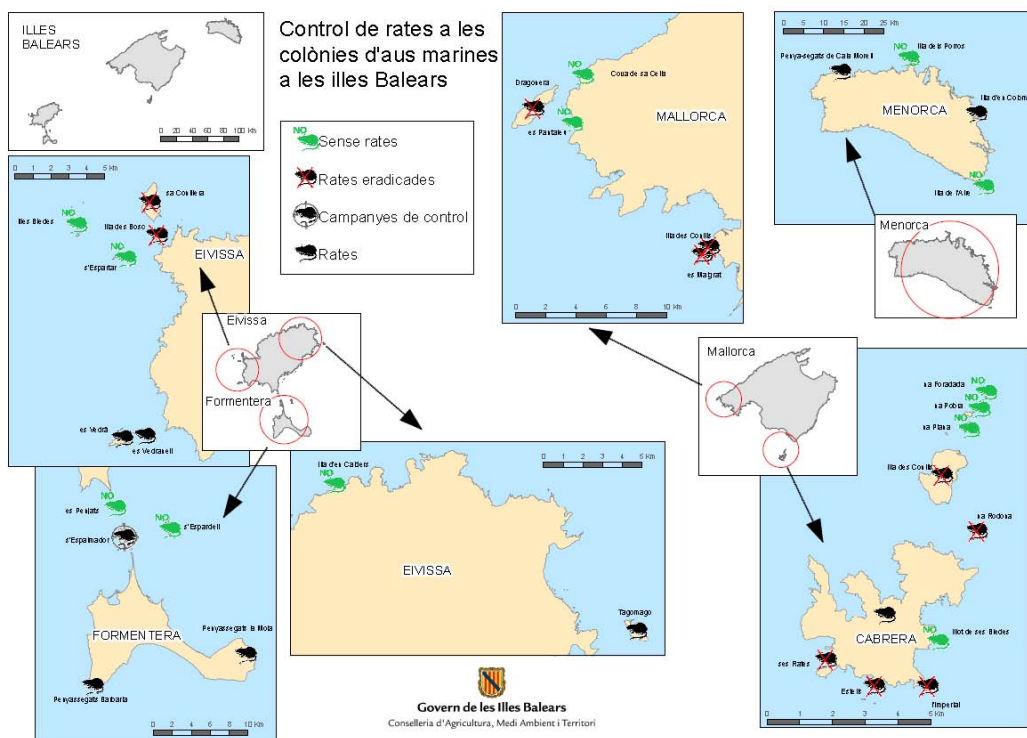
És en el marc de la protecció d'aquesta espècie que han estat desratitzades diverses illes de les Balears, en una iniciativa que ha de tenir resultats a llarg termini, i no limitats a les aus marines: tant la flora com els invertebrats i altres vertebrats autòctons són severament afectats per la presència a les illes menors de la Rata negra, una espècie no nativa, que en condicions de microinsularitat assoleix densitats

molt elevades (tot i que variables en el temps). La desratització aèria de Sa Dragonera el 2013 ha estat, per ara, l'iniciativa més ambiciosa en aquest sentit, que es va veure enterbolida per una polèmica plantejada des de la inexperiència d'una part de l'administració, i aprofitada amb finalitats partidistes de l'oposició al govern d'aquell moment (Foto 1). El mapa 1 reflecteix la situació d'eradicació de la rata negra dels illots de les Balears.

Un altre cas espectacular d'evolució positiva d'una espècie amenaçada és el de la Gavina roja, *Larus audouinii*, tot i que els seus efectius a les Balears no hagin experimentat cap increment recent. Cinquanta anys endarrere, es considerava que els efectius totals d'aquest endemisme mediterrani estaven per sota de les mil parelles reproductores (Blas Aritio, 1976). Avui, a la Mediterrània occidental (que constitueix la unitat poblacional o metapoblacional de l'espècie, ja que les colònies de cria són, al menys en part, itinerants, i els intercanvis entre les mateixes, constants), es reproduïxen més de 15.000 parelles, i la seva presència a les costes balears és constant i continuada, amb efectius reproductors de mil cinc-cents a dues mil parelles. L'espècie era certament molt rara unes dècades enrere, en ser especialment vulnerable a la recol·lecció humana dels seus ous (per alimentació), pràctica tradicional a moltes costes de la Mediterrània.

La desaparició d'aquesta pressió i l'adaptació de l'espècie a l'aprofitament dels descartaments de determinades modalitats pesqueres han estat claus, tot i que la protecció d'espais naturals (que ha contribuït a fer desaparèixer la recol·lecció d'ous), i el control poblacional de la gavina de peus grocs, han contribuït també a la millora de la situació. Paradoxalment, la limitació de la pesca d'arrossegament en espais protegits li resulta desfavorable, ja que aquesta activitat genera molts dels descartaments que li servien d'aliment. De fet, alguns anys s'han establert colònies a les immediacions dels ports que mantenen una flota d'arrossegament activa, com Andratx, Cala Figuera o Eivissa. En qualsevol cas, és un bon exemple de la decisiva influència del desenvolupament econòmic i els canvis culturals en favor de la conservació d'espècies.

En canvi, no és tan clar que el corbmarí, *Phalacrocorax aristotelis*, o el virot gros, *Calonectris diomedea*, hagin millorat sensiblement la seva situació, tot i que la primera espècie ha incrementat els seus efectius a les Pitiüses de forma clara. És probable que un factor insidiós i de molt difícil correcció, la captura accidental en arts de pesca, sigui clau en aquest sentit. El virot gros, els mesos de març i abril (en el seu retorn de l'Atlàntic) pateix una gran intensitat de captures accidentals en la pesca de palangre artesanal.

Mapa 1: Illes i illots on s'han efectuat projectes de control o eradicació de rates.

Foto: Sa Dragonera va ser desratitzada el 2013, amb les tècniques més modernes disponibles, i ha estat un dels projectes més emblemàtics del servei en els darrers anys. La resposta de la població de virot petit a l'illa va ser immediata, amb èxit reproductor a nius que eren inviables per la presència de rosegadors.

Les espècies conflictives

La gestió d'espècies inclou els esforços per incrementar els efectius de les que es troben amenaçades, com a tasca prioritària. Però la societat reclama igualment una gestió d'aquelles que proliferen espontàniament i assoleixen densitats o efectius elevats i tenen incidència sobre activitats o bens humans. El Servei va valorar, en el seu dia, l'alternativa d'assumir aquest camp de feina, o abandonar-lo en favor d'altres administracions (agrària, cinegètica, etc) les quals podrien trobar-se mancades de criteris i coneixements específics per afrontar-los.

Gavina de peus grocs, *Larus cachinans*.

En els anys 80, quan l'administració encetava les actuacions sobre espècies silvestres, el nivell de conflictivitat generat per la Gavina de peus grocs a les Balears era molt elevat. Cal tenir present que en aquells anys la gestió de residus sòlids urbans era deficient, amb un conjunt dispers d'abocadors de fems a l'aire lliure arreu de les Balears, molt favorables a l'alimentació de les gavines, que d'altra banda, es beneficiaven de la desaparició de la recol·lecció d'ous o la introducció de porcs als illots, factors de disminució de l'èxit reproductor de caràcter tradicional. Les protestes tenien tres fronts: el cinegètic (per un excés de predació sobre polls o cries d'espècies de caça); el rural (danys a algunes collites, aviram i hivernacles) i el de

seguretat aèria. Un problema circumstancial important era la incidència creixent d'ús clandestí de verins en el medi contra les gavines, que afectava també altres espècies, com va ser per exemple un cas a Menorca de mort de diversos exemplars de Miloca (*Neophron percnopterus*) en un abocador del centre de l'illa. Un bon resum de la gestió de l'espècie és el de McMinn et al. 2003. Tot i que la causa del problema (gestió deficient dels residus urbans) fos clara, no era prudent ignorar la situació a la pràctica fins que la causa fos solventada: calia tractar els símptomes (la febre) a la vegada que altres administracions (municipals i insulars) afrontaven el mal.

El primer esforç específic que es feu va ser quantificar els efectius reproductors, amb observacions directes a les colònies, i repetir els recomptes en anys distints, per determinar la situació. Els resultats varen ser preocupants: un increment del 13% anual. Es va optar per aplicar la tècnica de "culling" a les colònies (esquers amb sobredosis de narcòtics a nius), mètode profusament usat a països diversos, com els USA, el Regne Unit o altres. Les campanyes es repetiren diversos anys, amb l'eliminació total de més de 43.500 adults i 80.000 ous entre 1984 i 2001.

Simultàniament, la gestió dels RSU s'anava racionalitzant, amb l'aprovació dels primers plans insulars els anys 90, i el tancament progressiu dels abocadors, excepció feta dels de Palma (que s'ha mantingut fins fa pocs anys,

amb una millor gestió) i el d'Eivissa, encara obert.

Les avaluacions de població reproductora ens indiquen que les campanyes han tingut uns resultats importants, amb una gran disminució del ritme de creixement, i una estabilització de la població, tot i que es fa necessari realitzar una avaluació demogràfica actualitzada (Taula 6).

A nivell teòric, de comparació, cal tenir present que si el ritme de creixement dels anys 80 s'hagués mantingut, la població de 2001 hagués superat les 60.000 parelles, un ordre de magnitud coherent amb les mesures aplicades: recordem que s'han sacrificat 43.000 adults sacrificats i esterilitzats 80.000 ous.

En els darrers anys, la conflictivitat lligada a l'espècie ha disminuït molt. Les gavines són considerades peces caçables (la qual cosa suposa un cert control per part dels caçadors), es concedeixen autoritzacions puntuals a titulars de vedats per al seu sacrifici amb arma de foc, i es considera innecessari aplicar mesures per part

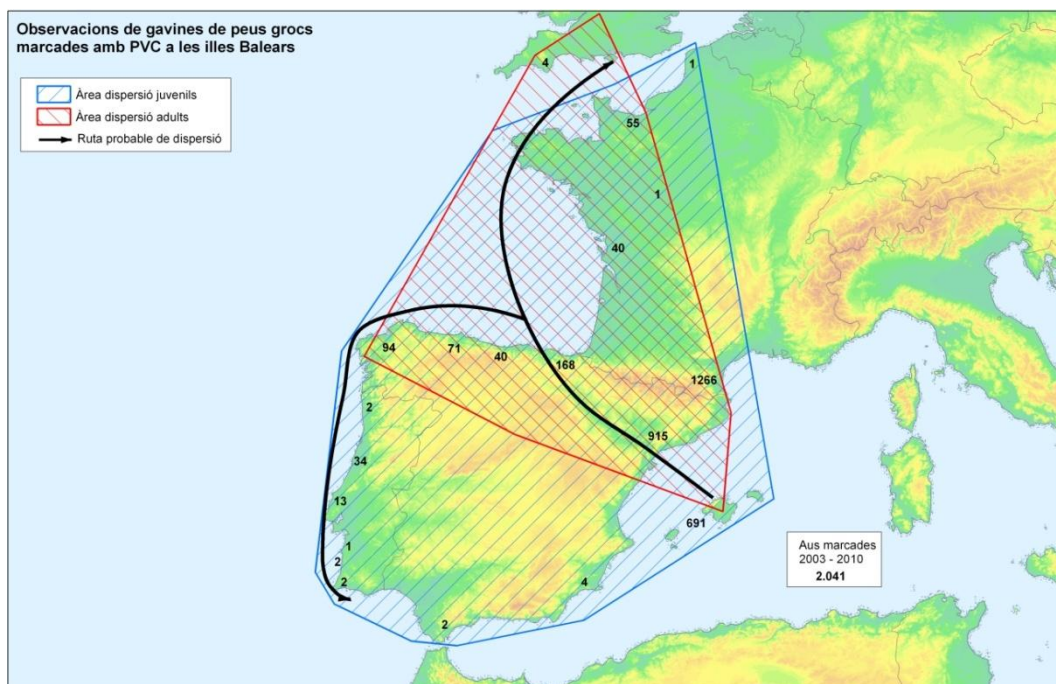
de l'administració. També ha disminuït el nivell d'incidència amb operacions aeroportuàries on abans les gavines eren la primera causa d'incidents i avui són excepcionals.

Va ser molt important l'estudi de dispersió, mitjançant el marcatge d'aus amb anelles de PVC llegibles a distància (executat per Skua S.L. i parcialment finançat per la conselleria), els resultats del qual queden palesos en el mapa 2. Per a la seva valoració, cal tenir present que les citacions estan molt influïdes per l'activitat dels ornitòlegs que fan aquestes lectures; és clar, en aquests resultats, que l'absència de lectures en el nord d'Àfrica, per exemple, està directament relacionat amb la poca activitat ornitològica en aquella regió.

És interessant anotar els resultats dels anellaments convencionals: un 70% de les recuperacions són locals, però n'hi ha alguna a Sardenya, al sud d'Itàlia i al Marroc. També cal senyalar que s'ha recuperat una au sarda a Cabrera i una marroquina a Mallorca.

Any	Parelles reproductores	Colònies
1983	7.335	39
1988	13.500	
1992	14.200	52
2001	15.000	

Taula 6: Evolució dels efectius reproductors i del nombre de colònies de gavina de peus grocs a les illes Balears.

Mapa 2: Nombre d'observacions per sectors geogràfics de gavines anellades amb PVC llegible a distància, àrees on s'han observat juvenils (en blau) i adults (en vermell). Se suposa que la dispersió majoritària cap a l'Atlàntic segueix la depressió de l'Ebre.

Cabra, *Capra hircus*.

La cabra és una espècie domèstica o assilvestrada amb presència molt antiga a les Balears. Amb independència de les purament domèstiques, animals amb control limitat o nul són o han estat presents a moltes illes i illots, o objecte d'introduccions i alliberaments reiterats. La seva incidència sobre la flora (destrucció d'espècies vegetals determinades), la vegetació (incidència a la vegetació arbustiva i arbòria pels seus costums lignífags, degradació de la vegetació arbustiva i arbòria, afecció a la regeneració post-incendis) i els sòls (nitrificació, erosió), són ben conegudes i molts d'autors han destacat el seu paper nefast (Parques, JP. 1993, Campbell et al. 2005). Sense depredadors (com és el cas a les Balears), la seva capacitat de proliferar és alta, i en conseqüència, són un exemple "de llibre" del que és una espècie invasora: espècie al·lòctona, de poblacions expansives i efectes perceptibles sobre la biodiversitat. Com és sabut, IUCN la considera dins la llista de les 100 espècies invasores més nocives del món; i és reconeguda la seva especial perillositat en ecosistemes insulars. La percepció dels riscos de la seva presència ha estat ben viva a les Balears: valguin els exemples de l'eliminació de les cabres a Formentor quan s'hi va construir l'hotel –en benefici del paisatge- o de l'illa de Sa Dragonera en els anys 70, per part dels promotors de la urbanització, que desitjaven millorar-ne la vegetació. També varen ser eliminades de Cabrera en els anys 40 o 50 del segle passat i l'Arxiduc Lluís Salvador va recollir els beneficis que es derivaren de la seva limitació a Eivissa, on avui és evident que la cobertura dels boscos és proporcionalment molt més alta que a la Serra de Tramuntana de Mallorca, infestada de cabres.

Tradicionalment, les poblacions de cabres de les Balears s'han gestionat com a ramat en règim extensiu, i els propis pagesos en controlaven les poblacions capturant animals per la carn o la pell, generalment amb cans i llaç, una tècnica ancestral d'elevat interès etnològic. En els darrers decennis del segle XX es produeix un abandonament massiu d'explotacions agràries de muntanya, la qual cosa deriva en l'increment de la densitat de cabres asilvestrades. En aquesta època, cobra valor la caça de cabrits amb arma de foc, com a activitat esportiva. Més tard (anys 90), l'administració promou la valoració del boc com a trofeu de caça major, amb una protecció a la pràctica de la denominada varietat balear. Simultàniament, la proliferació de cabres "salvatges" genera

perjudicis agraris i danys en zones residencials, riscos per a la circulació vial i molt en especial, a nivell forestal i de conservació de flora (amb independència del fenotip de que es tracti).

Ens trobam amb una situació complexa: la densitat de cabres genera un problema general de conservació i de gestió; els cabrits són un recurs cinegètic per una bona quantitat de vedats de caça de la Serra (i per tant, una font de rendes per als propietaris); i mitja dotzena de vedats de caça major estan oficialment reconeguts per l'aprofitament lucratiu dels trofeus de boc.

Amb la distribució de competències cinegètiques entre els consells i el govern, la gestió de la caça de cabres va passar a ser responsabilitat del Consell de Mallorca (única illa on està reconeguda com a peça de caça); i la gestió dels danys es va mantenir en el Govern, en concret en el SPE, des d'on es tramiten les autoritzacions a particulars per al control de cabres (Taula 7)

El coneixement quantitatiu de les poblacions de cabres és difícil, per la seva magnitud i la seva variabilitat. L'any 2000 es feu un intent de recompte general, que va suposar un esforç considerable, i va donar com a resultat l'existència a Mallorca d'uns 22.000 exemplars (Estudi de Pandion SL, no publicat). Tenguent present que les femelles són reproductores potencials en el seu primer any de calendari, i que la mitjana és pròxima a una cria per any, les poblacions poden evolucionar amb una gran rapidesa; d'altra banda, són animals prou mòbils, i es poden desplaçar fàcilment en funció de la pressió que s'hi exerceix.

La gestió del SPE en relació a les cabres té dues vessants: les autoritzacions de control a particulars (*vide supra*), i les campanyes o actuacions en finques públiques o casos d'emergència.

Altres espècies conflictives

La incidència d'espècies silvestres sobre bens econòmics resulta molt limitada actualment. El SPE gestiona autoritzacions excepcionals de control de poblacions, que es concedeixen per motius de seguretat o de danys agrícoles o ramaders. Com a exemples, senyalem el cas del corb a Mallorca i Menorca. En els darrers cinc anys s'han registrat oficialment una desena de casos d'atacs de corbs a explotacions ovines, on grups de cobs provoquen la mort d'anyells en els primers dies de vida. Ben segur que els casos han de ser més nombrosos: aquests són els que han arribat a coneixement del servei. Els mals

	MALLORCA		MENORCA	
ANY	Num autoritzacions	captures declarades	Num autoritzacions	captures declarades
2014	100	503	7	0
2013	126	2847	10	125
2012	114	2718	13	203
2011	115	2772	17	96
2010	146	2331	10	

Nota: les captures declarades de 2014 són parcials, ja que el termini de declaració no ha finalitzat en el moment de redactar aquest article.

Taula 7: Autoritzacions de control de cabres

Any	Nombre de cabres abatut
2011	706
2012	1298
2013	2778
2014	2287

Taula 8: Cabres sacrificades per any en propietats públiques o casos d'emergència pel Consorci de Recuperació de Fauna de les Illes Balears

han estat comprovats en diverses ocasions per agents de medi ambient, i s'han concedit de dues a tres autoritzacions anuals per l'ús d'arma de foc com a pal·liatiu. Els resultats són positius, i els animals s'allunyen de la zona amb l'abatiment dels primers exemplars, normalment dos o tres. És criteri del servei l'agilitat en la concessió dels permisos, per evitar mals majors en un sector tan desfavorit com és l'agrari, i que els perjudicats usin mètodes de molt major risc, com és el verí. Igualment es tramiten cada any dos o tres autoritzacions excepcionals per al controls d'algunes espècies frugívores o granívores que ocasionen mals de certa rellevància en plantacions de fruiters.

Avifauna a aeroports

Els tres aeroports de les Balears compten, des de fa anys, amb serveis de falconeria per disminuir els riscos de col·lisions d'aus i aeronaus. Aquest servei operen amb la corresponent autorització administrativa, que empara, fins i tot, la captura d'espècies protegides si resulta imprescindible, amb el procediment d'excepció prevista a la normativa vigent i la Directiva Aus. Tot i això, és virtualment impossible aconseguir un risc zero, i es produeixen anualment algunes incidències.

Els factors multiespecífics

El SPE té diversos camps d'actuació que no estan centrats en una espècie concreta, sinó que

tenen caràcter transversal. En destacarem dos: la lluita contra el verí en el medi natural i la disminució del risc d'electrocució o col·lisió amb esteses elèctriques, per la seva importància, tot i que són tractats específicament per altres col·laboradors del present volum.

Verí

La dramàtica importància del verí quasi arreu del món com a causa de disminució d'espècies carnívores o carronyaires està ben establerta. A Mallorca, amb tota seguretat, va ser el factor crític per a la quasi extinció del Voltor negre, i ha afectat molt a altres espècies, com el Milà i la Miloca, especialment. Cal recordar que l'ús de verins contra els predadors va ser legal fins als anys 80, tot i que a les Balears sols en coneixem una autorització, en els 70. Però l'ús clandestí era relativament freqüent, i es coneix el cas reiterat d'impregnació d'ovelles mortes amb Fention, per matar corbs, que varen suposar, com a mínim, la mort de 17 voltors negres entre els anys 73 i 92. L'ús de verí també ha estat important en terrenys de caça, per a la destrucció de predadors silvestres (genetes, marts o mostels, gavines...) o domèstics (moixos, especialment).

La tasca contra el verí ha tengut oberts diversos fronts: el normatiu, l'informatiu i el disciplinari. La prohibició general d'aquest ús, l'any 1982 (el mèrit polític de la qual es deu a l'aleshores subdirector general de l'ICONA, Dr. Cosme Morillo) va ser una passa fonamental. A les

	Mesos	Gavines	> colom	< colom	indeterminats
PM	36	3	54	51	11
IB	14	1	5	8	2

Taula 9: Impactes d'aus amb aeronaus als aeroports de Mallorca i Eivissa

Balears, aquesta prohibició i les nefastes conseqüències del seu ús han estat divulgades intensament, incloses comunicacions personals a tots els titulars de vedats de caça, i reiterades publicacions adreçades al món cinegètic i rural. L'atenció als vedats de caça, amb inspeccions aleatòries i selectives específicament per a la prevenció d'aquest ús suposa un esforç important dels agents de medi ambient (vegeu l'article de F. Lillo en el present volum). Ha resultat d'una especial eficàcia l'enduriment de la normativa, amb la previsió de clausura de vedats i l'aplicació del codi penal, així com la divulgació en els medis de comunicació de les condemnes i clausures sentenciades contra enverinadors. Avui, consideram que l'ús de verí és excepcional, amb poca incidència de conservació, però per tal de que no reneixi, és imprescindible mantenir la pressió que actualment s'hi aplica.

Esteses elèctriques

L'impacte de les esteses elèctriques a nivell de conservació es concreta en el risc d'electrocució que suposen per a grans espècies d'aus (de mida suficient per fer contacte simultàniament amb fils conductors i elements metàl·lics de les torres, o cables de massa), o la col·lisió en vol. Fins als anys 90 del passat segle, no hi havia consciència de la gravetat d'aquest factor, especialment l'electrocució. A les Balears, sabem que resulta el principal i molt insidiós problema per a l'àguila peixatera, afecta també altres grans aus (àguila calçada, milà, corb) i també l'àguila coabarrada, en curs de reintroducció (Veure els articles de Bibiloni i de Viada, en aquest volum). L'electrificació rural estesa a finals del passat segle va incrementar molt notablement la importància del problema, especialment en el cas de Menorca, que comptava aleshores amb una de les poblacions de rapinyaires més denses d'Europa.

La primera iniciativa per a pal·liar aquest problema va ser promoguda per director general Santiago Sainz de los Terreros (any 1999), de qui va partir la iniciativa del primer conveni amb GESA, en aquell cas per actuar a Menorca, on es va dissenyar un procediment de cobertura de sectors de cablejat amb fundes de PVC, i es va aplicar a més de 900 suports elèctrics. Posteriorment, s'han signat acords i pròrrogues

amb ENDESA, avui vigents, i que suposen una tasca continuada de correcció de punts perillosos. La tasca que es porta a terme queda resumida en l'article de G. Bibiloni en el present volum. Hi ha també una bona línia de col·laboració amb Red Eléctrica de España, que ha disposat elements anticollisió en sectors d'especial risc, a S'Albufera de Mallorca i Ses Salines d'Eivissa.

Compartint preses de decisions: el Consell Assessor

L'any 2005 s'aprovà el decret 75/2005, sobre conservació d'espècies silvestres a les Balears, amb el qual, entre altres disposicions, la conselleria es dota d'un òrgan col·legiat per a l'assessorament en matèria de protecció d'espècies. En formen part altres dependències administratives relacionades amb la matèria (espais protegits, serveis forestals, d'agricultura, de pesca...) entitats científiques (Universitat, Societat d'Història Natural...), ecologistes, consells insulars i altres experts, fins a vint-i-quatre membres. La presidència és al càrrec d'experts independents, i té la funció d'obligar les catalogacions d'espècies i els plans de recuperació i conservació, fonamentalment.

Tot i les dificultats que sempre acompanyen aquets tipus d'organismes, el funcionament del Consell Assessor s'ha de qualificar de satisfactori, ha reunit onze vegades el plenari i altres tantes les distintes comissions, i ha informat els plans, catalogacions i altres decisions sobre espècies silvestres, amb un model participatiu que no resulta excessivament freqüent en les administracions sectorials.

La presidència ha estat ostentada per la Dra. Ana Alemany (2006-2008), el Sr. Miquel Rayó (2008-2012) i el Dr. Damià Jaume (des de 2012).

Conservació de mar i de terra

És notable el desequilibri general en la protecció d'espècies terrestres i espècies marines: tant a nivell internacional (convenis, directives), com estatal i balear, les llistes d'espècies protegides o catalogades, els plans i la major part de programes i projectes es dediquen primordialment a espècies terrestres i d'aigües dolces, i comparativament poc a espècies

marines, amb dues excepcions: cetacis i tortugues de mar. En canvi, peixos, invertebrats i plantes marines tenen una menor representació. L'explicació d'aquest fet rau per una banda, en el pes de la pesca, tant per la seva importància socioeconòmica com per la seva importància com a factor limitant de moltes d'aquestes espècies, que ha monopolitzat l'administració sobre espècies marines; i per l'altra, en les arrels forestals i cinegètiques de l'administració de conservació d'espècies.

També és cert que la conservació d'espècies marines té dificultats majors: la major part de factors que les afecten no són selectius (procediments de captura, alteracions de fons...), i hi ha poques tècniques disponibles per a actuacions de conservació d'espècies de forma singularitzada. Generalment, poca cosa més es pot fer que protegir determinats espais marins (que ja és molt!).

Cal recordar que la definició legal de pesca a l'Estat és inclusiva: és l'aprofitament dels recursos marins, i aquests són "*todos los organismos vivos, tanto animales como vegetales, que pueblan una área marina o salobre, de forma temporal o permanente, en cualquiera de sus fases de ciclo biológico, y que son autorrenovables en función de la existencia del propio recurso.*"; l'administració pesquera s'ha reservat així totes les cadenes tròfiques, i a la pràctica, el bioma marí sencer! I la normativa estatal de protecció ambiental a la mar pateix especialment d'una orientació estrictament centralista, amb la reserva expressa de tot tipus d'iniciatives en aquest sentit en favor de l'administració central, (que d'altra banda no ha habilitat els medis necessaris per assumir-ho amb un mínim d'eficàcia).

Tot i això, el SPE ha tengut algunes iniciatives marines, com va ser la seva participació directa en el programa Life-Posidonia, en la redacció del Llibre Vermell de Peixos de les Balears (el primer de l'Estat Espanyol), divulgació sobre les poques espècies marines incloses a la Directiva Hàbitats, etc. Aquestes iniciatives varen ser portades a terme en col·laboració directa amb el Servei de Recursos Marins de la direcció general de Pesca de la CAIB.

I és que, a les Balears, l'administració pesquera ha tengut fins a anys recents una orientació conservacionista activa, amb programes i inversions decidits en matèries diverses com el seguiments de cetacis i posidònia, la declaració i gestió de reserves marines i la conservació d'espècies marines. Desgraciadament, la crisi econòmica ha arrossegat alguns d'aquests programes, i avui l'orientació del Servei de Recursos Marins és estrictament pesquera.

Aquesta circumstància obliga el Servei de Protecció d'Espècies a d'assumir programes i

iniciatives marines, cosa que fa necessari un increment de medis humans i materials (altament improbable en les circumstàncies actuals). Tot i això, el 2014 s'han iniciat tasques en aquest sentit, amb la revisió del Llibre Vermell de Peixos i la formació d'una Llista Vermella d'Invertebrats Marins. També és amb aquest criteri que s'ha promogut activament la inclusió d'informació de conservació marina en el present volum.

La difusió d'informació: un camp deficitari?

Com en moltes altres matèries ambientals, la conservació d'espècies no pot ser sols una responsabilitat de l'administració sectorial. Cal implicar-hi altres poders públics, inclosa l'administració local; el sector educatiu (fonamental); les organitzacions no governamentals; i diversos sectors econòmics, en especial els relacionats amb el món rural.

Aquesta implicació sols té un camí: la difusió informativa i les tasques de sensibilització i educació. Cal reconèixer que es parteix d'un fet molt favorable: la predisposició d'un sector majoritari de la població envers de la fauna i la flora és positiva, per motius molt diversos, la qual cosa ens assegura una receptivitat social que facilita l'arriba dels missatges conservacionistes.

El SPE ha promogut activament publicacions de conservació, aïllades o en sèries: adhesius, tríptics, fulletons, bolletins, petites guies, documents tècnics, vídeos, audiovisuals, llibres i monografies. La relació de material publicat no ha estat recopilada, però suposaria cents de referències. Una part considerable del material editat es pot consultar a la pàgina WEB del Servei.

Cal reconèixer, però, certes mancances en aquest camp (com en d'altres, per suposat!). En primer lloc, aquesta tasca ha estat sempre considerada secundàriament dins les del Servei, i és un complement a les dedicacions professionals dels seus tècnics. No hi ha hagut mai un responsable de comunicació, amb la preparació específica i la dedicació plena que serien convenients; per tant la comunicació ha estat voluntarista i fins a un cert punt, erràtica.

En segon lloc, el canvi de paradigma de la comunicació convencional (publicacions o material audiovisual) a la digital (WEB, Blogs, xarxes socials) ens ha superat. La WEB del servei és un exemple clar que avui la quantitat d'informació no ha de ser l'objectiu, ja que resulta més important la selecció i l'estructuració del material. La nostra pàgina adoleix clarament d'aquesta mancança.

El futur, entre la incertesa i la il·lusió

El Servei de Protecció d'Espècies, si se'm permet la immodèstia, ha demostrat, fins avui, una certa eficàcia: es pot considerar que ha pogut consolidar una tasca tècnica en favor de la fauna i la flora, que d'altra banda, la normativa vigent considera obligada: l'aplicació de les directives europees i de la Llei estatal del Patrimoni Natural i la Biodiversitat fa imprescindible un servei tècnic com el nostre. D'altra banda, en els darrers trenta anys no s'ha documentat cap extinció en la fauna i la flora de les Balears, circumstància a la qual podem haver contribuït.

L'objectiu del Servei no pot ser simplement evitar extincions: cal treballar per millorar la situació de conservació d'aquelles espècies que es troben en circumstàncies desfavorables, continuar amb la restauració de les biotes insulars (els programes de reintroducció i de reassentament haurien d'esdevenir prioritaris) i desenvolupar les incipients tasques de conservació d'espècies marines, tot i les dificultats ressenyades a sobre. Per a aconseguir-ho, és evident que una simple dependència administrativa és del tot insuficient, i cal la implicació i la participació d'altres administracions i de sectors socials diversos. Insuficient, sí, però també necessària: algú ha d'assumir la dedicació plena, tenir com a prioritat la identificació i l'empenta en favor de la fauna i la flora silvestres, generar, seleccionar i difondre la informació en aquesta matèria i mantenir els programes i accions en aquest camp. Els reptes estan en saber gestionar la incertesa de forma adaptativa: la revisió de prioritats ha de ser constant, sense caure en l'error de perdre el nord. En definitiva, es tracta d'aplicar la famosa regla de Bayes: creences inicials + dades objectives recents = nova creença millorada (McGrayne, 2014), allunyant-nos de posicions dogmàtiques intransigents. També serà necessari assumir els nous camps d'acció, en especial les tasques de conservació d'espècies marines i d'invertebrats. Serà possible aconseguir-ho en un context de retallades administratives i vents desfavorables per al sector públic, que han imperat en els darrers anys?

Acabo enllaçant amb les meves consideracions inicials: sembla poc probable que hi hagi cap risc per a una administració sectorial de fauna i flora amb responsabilitats burocràtiques i formals, de control passiu de les actuacions privades; però no es pot descartar que corri perill la dinàmica proactiva de gestió, amb la realització o l'impuls de tasques de camp, pràctiques i més o menys efectives en favor de les espècies, la qual cosa no es pot aconseguir

davant una pantalla d'ordinador i sense una certa dotació humana, tècnica i econòmica. L'alternativa està plantejada: el Servei es pot consolidar amb, al menys, un mínim de desenvolupament que li permeti assumir les noves prioritats que hem descrit; o caure en la languidesa de l'ecoburocràcia, limitada a la redacció d'informes i emplenament de formularis europeus de poca efectivitat pràctica, si és que en tenen gens.

Referències:

- Bernis, F. 1966 *Aves migradores ibéricas*. Publicación especial de la Sociedad Española de Ornitología. Madrid (El problema gaviotil: pp 757-763)
- Blas Aritio, L. 1976 *Libro Rojo de la Fauna Española*. Ed. Incafo. Madrid.
- Bover, J. I R. Rosselló, 2003. *La falconeria a les Balears. S.XIII-XV* Editorial Roig, Campos (Mallorca), 232 pp.
- Campbell, K; Donlan, C. J. 2005. Feral Goat Eradications on Islands. *Conservation Biology*, 19: 1362-1374
- Ferrer, M. 2012 *Aves y tendidos eléctricos*. Endesa-Fundación Migres. Sevilla. 187 pp.
- McGrayne, Sharon, 2014. La teoria que nunca murió. Como una teoría matemática del siglo XVIII transformó el siglo XXI. *Métode, Science Studies Journal*. 83: Universitat de València.
- McMinn, M., A. Rodríguez, S. Gayà, J. Muntaner y J. Aguilar. 2003 Evolución de la población de Gaviota patiamarilla en las Baleares. Comunicació al *Seminario sobre la Gaviota Ptiamarilla en el Mediterraneo Español* (presentació no publicada).
- Parkes, J. P. 1993. Feral goats: designing solutions for a designer pest. *New Zealand Journal of Ecology*, 17 (2): 71-83.
- Ruiz, A. & R. Martí, 2004 *La pardela balear*. Seo-BirdLife y Govern de les Illes Balears. 200 pp.
- Tewes, E. & J. Mayol 1993 La Recuperació del Voltor negre a Mallorca. *Document Tècnic de Conservació*, 21. 172 pp. Conselleria d'Agricultura i Pesca. Palma.
- Viada, C. 1991 Pla de Conservació dels rapinyaires de les Balears (1992-1995). *Documents Tècnics de Conservació*, 8. 63 pp. Conselleria d'Agricultura i Pesca. Palma.